

Emil Horoch

Działalność Bezpartyjnego Bloku Współpracy z Rządem w środowisku młodzieżowym i robotniczym w województwie lubelskim

Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio F, Historia 60, 323-334

2005

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

EMIL HOROCH

*Działalność Bezpartyjnego Bloku Współpracy z Rządem
w środowisku młodzieżowym i robotniczym
w województwie lubelskim*

Sanacja obejmowała swoją penetracją różne kręgi społeczeństwa. Zwróciła także baczna uwagę na środowiska młodzieżowe, gdzie przed zamachem majowym nie posiadała swoich organizacji politycznych.

Właściwy okres pracy z młodzieżą przypada na lata trzydzieste. Tym przedsięwzięciom patronował czołowy ideolog sanacji A. Skwarczyński. Program sformułowany przez niego brał pod uwagę radykalizm społeczny, kultywowany przez większość ruchu młodzieżowego. Idea radykalizmu była świadomie zaplanowana przez Skwarczyńskiego jako najlepszy sposób na zdobycie wpływów w środowisku młodzieżowym. Drugą zasadą, na której miała opierać się ideologia młodzieżowa, był kult osoby Piłsudskiego i jego rzekomy radykalizm społeczny.

W pracy z młodzieżą odwoływano się do tradycji bojowych z lat 1904–1908, akcji legionowej, pracy dla Polski niepodległej¹.

Czynniki sanacyjne ze swoimi wpływami docierały do środowiska młodzieży szkolnej, na teren wyższych uczelni, do młodzieży robotniczej i wiejskiej. Były to w większości próby nieudane, zwłaszcza w środowisku robotniczym,

¹ K. Koźniewski, *Zamknięte Koło*, Warszawa 1965, s. 44–52; A. Radziwiłł, *Ideologia wychowawcza sanacji, jej odbicie w polityce szkolnej w latach 1926–1939* (praca doktorska, maszynopis), Warszawa 1966, Biblioteka Instytutu Historycznego Uniwersytetu Warszawskiego, s. 141.

gdzie najostrzej rysowała się przepaść między założeniami ideowymi sanacji a sytuacją i ideologią ruchu robotniczego. W przyciąganiu młodzieży do sanacji starano się wykorzystać tradycje rodzinne, szczególnie w środowisku inteligentkim i mieszczańskim, gdzie długo przetrwał kult Piłsudskiego.

Najważniejszymi organizacjami młodzieżowymi mającymi charakter ideowo-wychowawczy, założonymi przez sanację i pozostającymi w ścisłym związku z BBWR, były: Legion Młodych, obejmujący młodzież akademicką (założony w r. 1930) i odpowiednik Legionu wśród młodzieży szkół średnich – Straż Przednia (zał. w r. 1932).

Legion Młodych próbował w okresie późniejszym wejść na teren robotniczy, gdzie odniósł jednak bardzo nikłe sukcesy. Obok tych organizacji istniały: Centralny Związek Młodzieży Wiejskiej, Związek Młodzieży Ludowej (obie organizacje połączyły się w 1934 r. w Centralny Związek Młodej Wsi), Związek Strzelecki i Organizacja Młodzieży Pracującej. Wpływy, wchodzącego w skład BBWR, Związku Naprawy Rzeczypospolitej były bardzo silne w Związku Młodzieży Demokratycznej, grupującej młodzież akademicką. Pewne wpływy posiadał obóz rządzący w Związku Harcerstwa Polskiego².

Sanacja, w porównaniu z innymi ruchami politycznymi, była opóźniona w opanowywaniu środowiska młodych obywateli. Podobna sytuacja panowała w środowisku akademickim. BBWR rozpoczął penetrację tego środowiska w latach trzydziestych. Głównym oparciem Bloku był LM i szereg innych drobniejszych organizacji.

Charakterystykę tych ugrupowań znajdujemy w okólniku Sekretariatu Generalnego BBWR z 26 czerwca 1933 r. LM określony został jako najliczniejsza i najaktywniejsza organizacja młodzieży prorządowej o nastawieniu radykalnym. Jak podkreślał okólnik, w łonie organizacji istniały różnice pomiędzy poszczególnymi okręgami. Próby przerzucenia się na teren młodzieży robotniczej, rzemieślniczej, a nawet wiejskiej nie pokrywały się z linią Sekretariatu Generalnego BBWR. Terenem działalności organizacji miało być tylko środowisko akademickie i młodej inteligencji. Sekretariaty Wojewódzkie udzieliłyby LM poparcia. Na prawym skrzydle prorządowych organizacji młodzieżowych miała działać nieliczna, konserwatywna organizacja studencka pn. Myśl Mocarstwowa. Wśród korporacji prorządowych na plan pierwszy wybijała się Federacja Polskich Korporacji Akademickich, grupująca ok. 20 korporacji, związana z Myślą Mocarstwową i posiadająca luźne kontakty z Sekretariatem Generalnym BBWR. Do tego kręgu należał także Blok Polskich Korporacji Akademickich, w którego skład wchodziło 13 korporacji (ok. 400 członków) działających tylko w Warszawie. Okólnik wymieniał także Związek Polskiej Młodzieży Demokratycznej, sygnalizując jego nastroje opozycyjne wobec linii prorządowej. Zalecało się wobec

² *Ibid.*; J. Borkowski, *op. cit.*, s. 428.

tej organizacji politykę ostrożności i ścisłej obserwacji jej poczynąń. Pismo sygnalizuje tworzenie w niektórych ośrodkach akademickich oddziałów Związku Strzeleckiego³.

Na terenie Lublina, który posiadał jedną uczelnię wyższą – Katolicki Uniwersytet – próby tworzenia organizacji prorządowych nastąpiły w okresie przedwyborczym 1928 r. Powstał wówczas Akademicki Komitet Współpracy z Rządem Marszałka Piłsudskiego. Reprezentowali go na krajowej naradzie Akademickich Komitetów – Tadeusz Pliszczyński i Leon Stasek⁴.

W oparciu o tę grupę została w okresie późniejszym powołana Akademicka Sekcja Prelegentów BBWR, której kierownikiem 18 grudnia 1931 r. został T. Pliszczyński⁵. Kolejnym etapem aktywizacji prorządowych organizacji akademickich na terenie Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego były wybory do zarządu „Bratniej Pomocy” w dniu 9 marca 1934 r. W tym okresie władze wojewódzkie BBWR zorganizowały szereg konferencji z przedstawicielami poszczególnych ugrupowań i korporacji, ich efektem okazało się powołanie Samopomocowego Bloku Gospodarczego, który na dziewięć mandatów do Zarządu Bratniej Pomocy uzyskał cztery⁶.

Legion Młodych (Związek Pracy dla Państwa) na Lubelszczyźnie rozpoczął swoją działalność w marcu 1930 r. Starano się przyciągnąć młodzież do szeregów organizacji poprzez hasła: pracy dla państwa i nadrzędności idei J. Piłsudskiego w życiu politycznym⁷.

Ugrupowanie tworzyli działacze bądź sympatycy BBWR, Wojciech Jurek zorganizował obwód LM, którego został komendantem⁸. W Siedlcach, wybrany 9 kwietnia 1933 r., nowy zarząd LM składał się wyłącznie ze zwolenników BBWR⁹. Pod wpływami BBWR znajdował się obwód Legionu działający w Lublinie. W styczniu 1935 r. na terenie Zamościa powstał obwód LM, którego komendantem został Antoni Rychel, kierownik Sekretariatu Powiatowego BBWR. Obwód zamojski liczył 60 członków i 31 kandydatów¹⁰.

Legion Młodych na terenie Lubelszczyzny był organizacją słabą, o małej liczbie członków. Nie stanowił poważnej konkurencji dla członków organizacji politycznych młodzieży. LM starał się prowadzić pracę ideologiczną. Robiono to głównie poprzez różnego rodzaju imprezy. Według danych z 11 października 1933 r. na terenie Lubelszczyzny LM przeprowadził 11 kursów kandydackich,

³ AAN, BBWR, 2, k.18, Okólniki Sekretariatu BBWR oraz okólniki prezesa BBWR, 1932–1934; A. Piłch, *Studencki ruch polityczny w Polsce w latach 1932–1939*, Kraków 1972, s. 31.

⁴ „Przełom” 1928, nr 9 (26 II), s.10.

⁵ CAMSW, UWL, 227/99, k. 342.

⁶ CAMSW, UWL, 227/101, k. 15.

⁷ *Idee i myśli Legionu Młodych*, Warszawa 1937, s. 45.

⁸ CAMSW, UWL, 227/99, k. 292.

⁹ CAMSW, UWL, 227/99, k. 114.

¹⁰ CAMSW, UWL, 227/101, k. 116.

wyłoszonych zostało 167 referatów i odczytów, zorganizowano 4 seminaria i 17 imprez politycznych¹¹.

Członkowie LM starali się penetrować działalność innych organizacji młodzieżowych, działać w Związkach Zawodowych i towarzystwach kulturalno-oświatowych. Wynikało to z faktu, że na Lubelszczyźnie LM działał w środowisku głównie pozaakademickim. Dane mówiące o udziale członków LM w innych organizacjach przedstawiały się następująco¹²: członkowie LM w organizacjach: OMP – 10, ZS – 24, Straż Przednia – 3, Młodzież Wojskowa – 7, Związki Zawodowe – 19, towarzystwa kulturalno-oświatowe – 10. Skład społeczny LM na Lubelszczyźnie możemy prześledzić na podstawie danych mówiących o zatrudnieniu członków¹³: przedsiębiorstwa prywatne – 8, administracja – 28, samorząd – 15, szkolnictwo – 17, bezrobotnych – 33 (dane te obejmują 101 członków LM). Przeważało w LM środowisko inteligenckie. Charakterystyczna jest duża liczba bezrobotnych. Wśród nich należy szukać radykalizujących się jednostek.

W latach 1933–1934 LM na Lubelszczyźnie posiadał pięć obwodów, które łącznie skupiały 243 członków, w tym 91 osób ze środowiska akademickiego (23% ogólnej liczby). Z tej liczby 15 członków należało do BBWR¹⁴.

Oblicze ideowe lubelskiej organizacji LM możemy prześledzić na podstawie artykułów zamieszczonych w „Nowej Gazecie Podlaskiej Młodych”, dodatku do „Nowej Gazety Podlaskiej”, który ukazywał się od grudnia 1933 r. Było to forum młodzieżowych organizacji prorządowych: LM, ZMW „Siew”, Strzelca i Przynależności Wojskowej. W artykułach, jakie ukazywały się na łamach dodatku, propagowano związki młodzieży z obozem prorządowym, omawiano wydarzenia z życia prorządowego odłamu ruchu młodzieżowego z terenu Podlasia, zwłaszcza z działalności LM. W artykułach pt. *Zmiana psychiki, Młodzi obozu Józefa Piłsudskiego* i *Kryzys kapitalizmu* przedstawiono ideologię LM jako „Żołnierzy Komendanta”. Dadzą się tam również zauważyć elementy krytyki społecznej, charakteryzującej się wysunięciem na miejsce „zgrzybiałego starca kapitalizmu” idei kapitalizmu państwowego. Było to w pewnym stopniu odbicie dyskusji w łonie obozu sanacyjnego między zwolennikami liberalizmu gospodarczego a kierunku etatystycznego. W artykule *Rola kapitałów obcych w Polsce* LM wysunął hasło usunięcia z Polski kapitałów zagranicznych, odebrania kapitałów z rąk przedstawicieli mniejszości narodowych oraz „tych rdzennych Polaków, którzy oszczędności swe lokują za granicami Państwa Polskiego”. W innych artykułach przypomniano tradycje 1905 r., Legionów, walk 1926 r. i atakowano kler katolicki jako sojusznika Dmowskiego¹⁵.

¹¹ AAN, BBWR, 43, k. 9, Legion Młodych. Korespondencja z Prezesem BBWR W. Sławkiem 1933–1934

¹² *Ibid.*, k. 11–12.

¹³ *Ibid.*, k. 13.

¹⁴ AAN, BBWR, 25, k. 9–10

¹⁵ „Nowa Gazeta Podlaska” 1933, nr 51, nr 52; 1934, nr 1.

Rok 1934 przyniósł zapoczątkowanie kryzysu wewnętrznego Legionu. Zaczęły się w nim pojawiać tendencje lewicowe. Rozpoczął się okres odchodzenia od organizacji. Grupa działaczy dążyła do uniezależnienia się LM od BBWR oraz stworzenia z Legionu masowej i samodzielnej organizacji. Akcja ta odbywała się pod hasłem „proletaryzacji Legionu i legionizacji proletariatu”¹⁶.

Nastroje kryzysowe dały znać o sobie i na Lubelszczyźnie. Świadczy o tym wypowiedź kierownika Sekretariatu Wojewódzkiego BBWR w Lublinie S. Lisa-Błońskiego na zebraniu prezesów i kierowników Sekretariatów Powiatowych BBWR w dniu 8 czerwca 1934 r.:

[...] znane są wszystkie fermenty w Legionie Młodych. Organizacja ta wyszła poza ramy swej działalności i poczęła wymykać się spod wpływu Rządu i Bloku. Trzeba to ukrócić i zmienić komendanta, którym jest obecnie p. Skrzynecki, na człowieka bezwzględnie nam oddanego¹⁷.

Faktem, który przyczynił się do zmniejszenia popularności Legionu, zwłaszcza w środowisku prowincjonalnym podatnym na wpływ Kościoła (jakim była Lubelszczyzna), okazał się list pasterski z 21 lutego 1934 r., zaliczający Legion Młodych do organizacji antykatolickich, propagujących hasła i zasady sprzeczne z etyką chrześcijańską¹⁸.

Sekretariat Wojewódzki BBWR w 1934 r. rozpoczął akcję skoordynowania poczynań studenckich organizacji na bazie prorządowej. Dnia 6 lutego 1934 r. pod przewodnictwem S. Lisa-Błońskiego odbyło się zebranie z udziałem przedstawicieli organizacji prorządowych. W zebraniu udział wzięli przedstawiciele LM, korporacji Concordia, Astrea, Hetmania, Gdynia, Odrodzenie, ZPMD, Akademickiego Oddziału Strzeleckiego, Siewu i OMP. Zebranie miało wypracować ramy współpracy młodzieży akademickiej. Podjęto uchwałę o utrzymaniu kontaktów z BBWR¹⁹.

Organizacja, która została powołana z inicjatywy BBWR i miała objąć swoją działalnością młodzież robotniczą i rzemieślniczą, była Organizacja Młodzieży Pracującej (OMP). Miała ona zjednoczyć pod kierownictwem sanacji młodzieżowy ruch robotniczy i rzemieślniczy. OMP w swej działalności posługiwała się frazeologią radykalną i antykapitalistyczną. W okólniku Sekretariatu Generalnego BBWR, skierowanym do kierowników Sekretariatów Wojewódzkich z dnia 1 marca 1933 r., oznajmiono, że organizacja ta powstała z inicjatywy Sekretariatu Generalnego. Miała obejmować młodzież rzemieślniczą i robotniczą w wieku od lat 14 do 21 wyłącznie na terenie miast. Celem ugrupowania miało być przeciwstawienie się wpływom antypaństwowym wśród młodzieży. Młodzież należa-

¹⁶ APL, UWL WSP, 186, k.135

¹⁷ CAMSW, UWL, 227/146, k. 55.

¹⁸ AAN. Sprawozdania kwartalne WSP MSW z życia legalnych związków i stowarzyszeń 1934, 857, k. 241.

¹⁹ CAMSW, UWL, 227/117/2, k. 38.

ło przyciągnąć m.in. przez akcje dożywiania i zatrudniania, co szczególnie w okresie kryzysu przysparzało OMP wielu członków. Okólnik zalecał instancjom wojewódzkim BBWR okazanie jak najdalej idącej pomocy nowej organizacji²⁰.

Organizacja Młodzieży Pracującej zaraz po powstaniu zaczęła się szybko radykalizować. W jej szeregach znaleźli się nawet sympatycy KPP. Znajdujemy na ten temat wzmianki w sprawozdaniu starosty łukowskiego z czerwca 1933 r., w którym donosi, że w organizacji OMP działającej przy Hucie „Dąbrowa” obok członków BBWR byli ludzie związani z partią komunistyczną²¹. OMP w latach, o których mowa w pracy, nie rozwinęła szerszej działalności na terenie Lubelszczyzny.

Na początku lat trzydziestych na terenie Siedlec działała prorządowa organizacja młodzieżowa pn. Zjednoczenie Polskiej Młodzieży Pracującej „Orle”. Przewodziła ona działalność w sekcjach: kobiecej, literackiej, miłośników sceny, społeczno-politycznej i mandolinistów. W Chełmie powstało Towarzystwo Młodzieży Polskiej im. Pierwszego Marszałka Polski Józefa Piłsudskiego²².

W czerwcu 1927 r. z inspiracji ZNR został powołany Związek Polskiej Młodzieży Demokratycznej Szkół Wyższych RP. Organizacja ta miała zjednoczyć akademickie środowiska młodzieżowe wokół obozu rządzącego J. Piłsudskiego. Na Lubelszczyźnie głównym ośrodkiem ZPMD był Lublin. Jej członkowie brali udział w kampaniach wyborczych BBWR. Próba wyjścia poza teren akademicki było powołanie w lutym 1930 r. Związku Demokratycznej Młodej Polski Województwa Lubelskiego. Miał on działać w środowisku miejskim i wiejskim. Koła nowej organizacji powstały w Lublinie, Zamościu, Radzynie, Janowie Podlaskim i Janowie Lubelskim. W ich składzie działali członkowie BBWR²³.

Obóz sanacyjny starał się objąć swoimi wpływami także środowisko młodzieży wiejskiej. BBWR walczył tutaj o wpływy ze stronnictwami chłopskimi, a po 1931 r. jego przeciwnikiem było SL. W momencie swego powstania w 1928 r. BBWR na terenie Lubelszczyzny starał się objąć swymi wpływami działające tutaj koła Młodzieży Wiejskiej²⁴. W tym samym roku głównym oparciem dla Bloku stały się koła Centralnego Związku Młodzieży Wiejskiej „Siew”. Działały one we wszystkich powiatach województwa i były opanowane przez BBWR. Organizacja ta powstała w wyniku rozłamu, jaki nastąpił w 1928 r. w Centralnym Związku Młodzieży Wiejskiej na tle stosunku do wyborów i BBWR. CZMW „Siew” działał początkowo w ramach Centralnego Związku Kółek Rolniczych, a po 1931 r. jako organizacja samodzielna. Był on kierowany przez działaczy ZNR. W 1933 r. na Lubelszczyźnie liczył 812 kół, które obejmowały około 20 tys. młodzieży²⁵.

²⁰ AAN, BBWR. Okólniki..., k. 13.

²¹ CAMSW, UWL, 227/116/11, k. 41.

²² APL, UWL WSP, 2252, k. 2-5; 116, k. 45; „Nowa Gazeta Podlaska” 1931 nr 22 (22 XII).

²³ APL, UWL WSP, 1900, k. 5; 2251, k. 200.

²⁴ APL, UWL WSP, 346, k. 253.

²⁵ J. Borkowski, *op. cit.*, s. 428; APL, UWL WSP, 185, k. 3.

Dnia 4 września 1934 r. z połączenia CZMW „Siew”, Związku Młodzieży Ludowej i Małopolskiego Związku Młodzieży powstał Centralny Związek Młodej Wsi. Liczył on w 1935 r. według oficjalnych danych 149 tys. członków i 5255 kół. Ugrupowanie to także objęło swoją działalnością całą Lubelszczyznę i współpracowało z BBWR²⁶.

Centralny Związek Młodzieży Wiejskiej i CZ Młodej Wsi posługiwały się dość radykalną, antykapitalistyczną frazeologią, rozwijały działalność oświatową i spółdzielczą, krytykowały kler i obszarników, domagały się parcelacji folwarków i rozszerzenia „praw ludu wiejskiego”, szerzyły kult osoby J. Piłsudskiego. Czynnikiem przyciągającym młodzież do CZMW był fakt dysponowania przez tę organizację sporymi funduszami, świetlicami, nawet możliwością urządzenia wycieczek²⁷. Mimo posiadania dość dużych wpływów wśród młodzieży wiejskiej obóz rządowy nie potrafił w większym stopniu rozszerzyć ich na dorosłych obywateli.

Stowarzyszenie Młodzieży Polskiej – organizacja działająca w terenie wiejskim, pozostająca głównie pod wpływem SN i Kościoła, była także przedmiotem zabiegów BBWR-u. Według danych z dnia 25 października 1932 r. SMP na Lubelszczyźnie liczyło 623 koła, z czego tylko 20 (3,4%) pozostawało pod wpływami BBWR, natomiast SN posiadało wpływy w 383 kołach (61%)²⁸.

W 1932 r. została utworzona organizacja pn. Straż Przednia – Organizacja Pracy Obywatelskiej Młodzieży. Działała w środowisku młodzieży szkół średnich. Miała być przeciwwagą dla szkolnych organizacji młodzieży endeckiej. Organem prasowym było pismo „Kuźnia Młodych”. Koła tej organizacji istniały w Lublinie, Siedlcach i Zamościu. Zrzeszały one niewielką grupę członków²⁹.

Głównym stowarzyszeniem, które prowadziło pracę nad przysposobieniem wojskowym wśród młodzieży przedpoborowej, był Związek Strzelecki. Działalnością swą obejmował terytorium całego kraju. Struktura organizacyjna „Strzelca” pokrywała się z administracyjnym podziałem wojskowym kraju. Jednym z okręgów była Lubelszczyzna jako siedziba DOK. Związek Strzelecki obejmował swoją działalnością młodzież męską i żeńską w wieku 17–20 lat. Organizacja ta była całkowicie podporządkowana wojsku.

Naczelnym hasłem ideologii ZS było stwierdzenie: „Każdy żołnierz obywatelem, a każdy obywatel żołnierzem”³⁰. Członków ZS wychowywano w duchu ideologii legionowej. W organie prasowym Związku – „Strzelcu” czytamy:

²⁶ J. Borkowski, *op. cit.*, s. 428; A. Micewski, *Z geografii politycznej II Rzeczypospolitej*, Warszawa 1964, s. 278; WAPL, UWL WSP, sygn. 185, k. 3.

²⁷ J. Borkowski, *op. cit.*, s. 429.

²⁸ CAMSW UWL, 227/183, k. 17–19.

²⁹ „Kuźnia Młodych” 1932, nr 10

³⁰ P. Stawicki, *Następcy komendanta*, Warszawa 1969, s. 220.

Twierdzimy wszyscy zgodnie, że na tradycji przedwojennego Związku Strzeleckiego opiera się obecna nasza działalność, że ideologia Związku z czasów gdy jego głównym Komendantem był Marszałek Piłsudski – jest naszą, że wreszcie strzelcy dzisiejsi są spadkobiercami tych, którzy nie tylko są wśród nas, lecz w walnym stopniu przyczyniają się do rozwoju i potęgi państwa, tak jak lat temu kilkanaście o państwo to walczyli z orężem w rękę³¹.

Województwo lubelskie stanowiło II Okręg ZS z siedzibą w Lublinie, natomiast każdemu z 19 powiatów odpowiadał jeden obwód. Od roku 1928 do roku 1935 prezesem Zarządu Okręgu był Julian Borkowski, zaś komendantem Mieczysław Targowski³². W tych latach stan liczbowy ZS na Lubelszczyźnie przedstawiał się następująco³³:

Rok	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935
Liczba oddziałów	30	83	180	250	500	521	568	600
Liczba członków	3100	6000	10501	14000	15000	15500	19300	22000

Szybki wzrost oddziałów, szczególnie w 1932 r., związany był z powstaniem kół żeńskich ZS. W tym czasie zawiązano także pierwszy oddział akademicki na KUL w liczbie 30 osób. Kadra organizacji ZS bardzo ściśle współpracowała z instancjami BBWR.

W latach kryzysu ze Związkiem Strzeleckim ściśle współpracowało Stowarzyszenie Opieki nad Niezatrudnioną Młodzieżą. Pierwsze zespoły pracy młodzieży zapoczątkowane zostały w 1932 r. na terenie województwa śląskiego. W innych województwach zaczęły powstawać dopiero w czerwcu 1934 r. jako Ochotnicze Obozy Pracy, organizowane przez ZS i finansowane przez Ministerstwo Opieki Społecznej. W dniu 5 października 1933 r. Minister OS powołał Komisję Opieki nad Niezatrudnioną Młodzieżą. Od początku istnienia SOM przez jego placówki przeszło w całym kraju (bez Górnego Śląska) 12 500 młodzieży – junaczek i junaków. Liczba ta świadczy, że problem bezrobocia wśród młodych ludzi nie został całkowicie zlikwidowany. Zatrudnienie młodzieży przy robotach publicznych było rozwiązaniem połowicznym, doraźnym, niedającym większych efektów³⁴.

O docenianiu spraw młodzieżowych przez BBWR na terenie Lublina świadczy fakt powołania Sekcji Młodzieży przy Radzie Grodzkiej BBWR. Członkowie Sekcji koordynowali działalność Bloku wśród młodzieży, odbywali spotkania z przedstawicielami organizacji młodzieżowych³⁵.

Ze sprawami młodego pokolenia nierozzerwalnie łączyła się szkoła. Sanacja interesowała się oświatą, a zwłaszcza problemem wychowania młodzieży. Oświata

³¹ „Strzelec” 1928, nr 48 (1 XII), s. 3.

³² APL, UWL WSP, 173, k. 33.

³³ *Ibid.*, 185, k. 4.

³⁴ „Komunikat Społeczno-Polityczny” 1935, nr 34 (15 IV), s. 265.

³⁵ CAMSW, UWL, 227/117/9, k. 38.

miała się stać środkiem, za którego pomocą można było przekazywać i umacniać poglądy polityczne w społeczeństwie. Z tego faktu wynikały dwa zadania:

- 1) wypracowanie ideału wychowawczego,
- 2) stworzenie kadr, wcielających w życie te zasady.

W latach 1928–1932 owe dwa problemy stanowiły zasadniczy cel polityki oświatowej. Postacią uosabiającą zagadnienia szkolnictwa był czołowy ideolog sanacji Adam Skwarczyński. W Ministerstwie Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego zajmował się tymi sprawami Sławomir Czerwiński. W tym czasie pod kierownictwem Janusza Jędrzejewicza utworzyła się grupa „Zrąb”, skupiająca sanacyjny aktyw oświatowy. Celem oświatowym obozu rządowego było objęcie całego społeczeństwa tzw. „wychowaniem obywatelskim”. Postulował to J. Jędrzejewicz, pisząc, iż „obiektem wychowania niewątpliwie nie może być żadne określone środowisko, zespół czy klasa”, że „nie może się ono ograniczyć do zagadnienia wychowania tylko młodzieży”. Głównymi założeniami „wychowania obywatelskiego” były zagadnienia integracji i hierarchizacji społeczeństwa, które posłużyłyby do objęcia programem BBWR całego społeczeństwa. Hasło integracji społeczeństwa w dziedzinie oświatowej służyć miało także polonizacji ludności ziem wschodnich³⁶.

Zasady takiej polityki oświatowej miała wcielić w życie administracja szkolna, ściśle powiązana z BBWR. Na Lubelszczyźnie w styczniu 1931 r. aż w szesnastu powiatach inspektorzy kierujący oświatą w różny sposób byli związani z partią obozu rządzącego. Wśród nich znajdowali się: 1 – prezes Rady Powiatowej BBWR, 1 – wiceprezes RP BBWR, 2 – członek RP BBWR, 1 – prezes koła BBWR, 5 – członek BBWR, 2 – sympatyk BBWR, 3 – bezpartyjny prorządowy, 1 – stanowisko nieobsadzone. Taka kadra całkowicie gwarantowała realizację założeń oświatowych w duchu prorządowym³⁷.

Wbrew dążeniom BBWR prorządowy odłam ruchu młodzieżowego na Lubelszczyźnie nie zdobył w okresie swojej działalności większych wpływów w środowisku młodzieżowych. Pozostawał w cieniu takich organizacji, jak ZMWRP „Wici”, OMTUR i KZMP.

Przed utworzeniem BBWR oparciem dla obozu sanacyjnego wśród klasy robotniczej była Narodowa Partia Robotnicza–Lewica i związane z nią organizacje zawodowe.

W latach 1928–1929 powstały cztery centrale związkowe, które działały w ramach obozu piłsudczykowskiego. W maju 1928 r. powstała Generalna Federacja Pracy, mająca swój początek w Wydziale Robotniczym NZR. Organizacja ta pozostawała pod wpływami Zjednoczenia Pracy Wsi i Miast, w którym główną rolę odgrywali „naprawiacze”. Był to ruch związkowy oparty na zasadach

³⁶ *Polska Lewica społeczna wobec oświaty w latach 1919–1939*, Warszawa 1962, s. 14–15.

³⁷ APL, UW WSP, 39, k. 97–175.

syndykalistycznych, pomijający walkę klasową, przeciwstawiający się strajkom. Federacja domagała się powołania Naczelnej Izby Produkcji i Gospodarstwa Społecznego, współzarządzania przez robotników zakładami, przestrzegania ustawodawstwa socjalnego. Praktycznie działała tylko na terenie fabryk państwowych³⁸.

Dnia 30 października 1928 r. powstało Centralne Zrzeszenie Klasowych Związków Zawodowych, związane z PPS d. Frakcją Rewolucyjną. W swoim programie solidaryzowało się z sanacją, wyróżniało „słownym” radykalizmem społecznym, domagało się kontroli nad produkcją. Organizacja ta była powiązana z BBWR, a jednym z jej działaczy był Antoni Pączek, b. prezydent m. Lublina, powiązany z Blokiem na terenie lubelskim³⁹.

Trzecią grupę związkową popierającą BBWR stanowiły Polskie Związki Zawodowe „Praca” związane z NPR –Lewicą. Miały one charakter nacjonalistyczny o akcentach antyniemieckich. Działały głównie w Poznańskim i Łódzkiem. Głosiły niezależność ruchu zawodowego od partii politycznych oraz tendencje syndykalistyczne. Działały pod hasłami „demokratyzacji” kapitału, odrzucając zasady walki klasowej⁴⁰.

Centralną związkową powołaną przez BBWR była utworzona 29–30 listopada 1931 r. w Warszawie Konfederacja Gospodarczych Związków Zawodowych. Ugrupowanie to otwarcie głosiło solidaryzm społeczny, stanowiło najmniej radykalny społecznie kierunek wśród lewicy sanacyjnej. Konfederacja twierdziła, że zanikanie nierówności w społeczeństwie może być dokonane jedynie w wyniku zawodowo-gospodarczego przygotowania pracowników najemnych, umożliwienia im przez związki zawodowe uczestniczenia w zarządzaniu zakładami. Postulowała udział pracowników w zyskach⁴¹.

Organizacje związkowe powiązane z sanacją do początków lat trzydziestych nie odgrywały praktycznie większej roli w ruchu związkowym Lubelszczyzny.

Nowe zmiany zaszły w sanacyjnym ruchu zawodowym w 1931 r. 25 maja część CZKZZ, kierowana przez Jędrzeja Moraczewskiego, połączyła się z Generalną Federacją Pracy, Konfederacją Związków Zawodowych oraz częścią Związków Zawodowych „Praca”, tworząc Związek Związków Zawodowych w Polsce. Proces zjednoczeniowy popierało kierownictwo BBWR. Czołową postacią w nowym ugrupowaniu był J. Moraczewski. Ideologia ZZZ miała charakter solidarystyczny, wierny J. Piłsudskiemu⁴². Dostyc duża liczba członków ZZZ wią-

³⁸ AAN, Sprawozdania kwartalne..., s. 38.

³⁹ S. A j z n e r, *Piłsudczykowski Związek Zawodowy w latach 1926–1930*, „Kwartalnik Historyczny” 1971, nr 3, s. 558; L. H a a s s, *Organizacje zawodowe w Polsce 1918–1939*, Warszawa 1963, s. 22; APL, UWL WSP, sygn. 212, k. 13. Ruch zawodowy – centralne 1931.

⁴⁰ S. A j z n e r, *op. cit.*, s. 562.

⁴¹ *Ibid.*, s. 551.

⁴² *Ibid.*, s. 560; S. A j z n e r, *Związek Związków Zawodowych 1931–1939*, Warszawa 1979, s. 86; L. H a a s s, *op. cit.*, s. 23; APL, UWL WSP, 212, k. 27.

zała się z kryzysową sytuacją w kraju, gdyż przynależność do prorządowych związków zawodowych mogła zagwarantować pracę. ZZZ skupiało głównie robotników z zakładów państwowych.

Obok działających piłsudczykowskich central związkowych instancje BBWR na Lubelszczyźnie powoływały lokalne koła zawodowe i organizacje związkowe. Równoległe z tymi akcjami przez swoich działaczy Blok prowadził akcję opanowywania zarządów poszczególnych organizacji.

Na początku lat trzydziestych doszło do starcia PPS z BBWR w lubelskich organizacjach związkowych. Wynikało to z faktu, że Blok prowadził szeroką akcję, mającą na celu przyciągnięcie grup zawodowych od klasowych związków zawodowych do organizacji skupionych w Związku Związków Zawodowych⁴³.

Powoływanie kół zawodowych i oddziałów związkowych datuje się od 1930 r. Działalność ta głównie ograniczała się do środowiska robotniczego, związanego z przemysłem państwowym, oraz rzemieślniczego, wywodzącego się z mieszczanstwa, robotników sezonowych i pracowników administracji państwowej. Były to organizacje nieliczne i słabe.

Z inicjatywy BBWR w styczniu 1930 r. powołano do życia Związek Zawodowy Murarzy, liczący około 35 członków⁴⁴. W grudniu 1931 r. zostały utworzone Koła: Murarzy, Niższych Pracowników Poczto-Telegraficznych, Urzędników Poczto-Telegraficznych, Pracowników Spółdzielczej Huty Szkła, Pracowników Fabryk Metalowych w Lublinie, Nauczycielskie⁴⁵.

W ciągu roku 1932 BBWR zawiązało na terenie miasta Lublina Związek Zawodowy Robotników Użyteczności Publicznej, liczący 30 członków, który ostatecznie zerwał łączność ze ZZZ. Powstało również szereg kół rzemieślniczych i pracowników umysłowych: Koło Chrześcijańskich Mistrzów Rzeźniczo-Wędliniarskich liczące 31 członków, Koło Czeladzi Rzeźniczo-Wędliniarskiej (67 czł.), Koło Pracowników Piekarskich (80 czł.), Koło Pracowników Umysłowych (30 czł.), Koło Pracowników Ubezpieczeń Społecznych (20 czł.)⁴⁶.

Wśród robotników sezonowych powołano w Lublinie Koło Brukarzy i Kamieniarzy (120 czł.), Koło Rzemieślników Budowlanych (ok. 54 czł.), Koło Robotników Ziemnych (ok. 200 czł.), Koło Użyteczności Publicznej, w Sokołowie Koło Robotników Miejskich BBWR⁴⁷.

Przy Radzie Grodzkiej BBWR w Lublinie działało Koło Robotnicze, zaś w fabryce samolotów „E. Plage i T. Laśkiewicz” – Koło Pracowników Fabryki⁴⁸.

⁴³ J. Kowalski, *Trudne lata*, Warszawa 1965., s. 232; L. Haass, *op. cit.*, s. 42; A. Czubiński, *Centrolew*, Poznań 1963, s. 275.

⁴⁴ CAMSW, UWL, 227/97, k. 43.

⁴⁵ CAMSW, UWL, 227/98, k. 407, 409.

⁴⁶ CAMSW, UWL, 227/99, k. 7, 79.

⁴⁷ CAMSW, UWL, 227/245.

⁴⁸ CAMSW, Starostwo Grodzkie Lubelskie i powiatowe 1931, 228/12, k. 237.

Do bezpośrednich kontaktów pomiędzy BBWR a ZZZ doszło w 1933 r. w Siedlcach. W zebraniach Rady Zawodowej ZZZ uczestniczył prezes miejscowej organizacji BBWR Anusiak, natomiast czterech członków Rady Zawodowej weszło w skład Rady Powiatowej BBWR⁴⁹.

Pod wpływami BBWR znajdowały się następujące organizacje związkowe Lublina i Lubelszczyzny: Związek Niższych Funkcjonariuszy Poczty, Telegrafów i Telefonów, Centralny Związek Robotników Przemysłu Mięsnego, Związek Drobnych Rolników⁵⁰; Związek Zawodowy Pracowników Lotnictwa, Stowarzyszenie Urzędników Państwowych⁵¹, Korporacja Koncesjonowanych Przedsiębiorców Elektrotechnicznych, Związek Hydraulików, Związek Dorożkarzy⁵², Związek Pracowników Notariatu i Hipoteki, Związek Zawodowy Pracowników Ubezpieczeń Społecznych, Związek Pracowników Powszechnego Zakładu Ubezpieczeń, Związek Dozorców Domowych, Związek Pracowników Umysłowych Administracji Wojskowej, Związek Nauczycielstwa Polskiego, Związek Mierniczych Przysięgłych, pewne wpływy posiadał BBWR w Chrześcijańskim Zjednoczeniu Związków Zawodowych i w Zjednoczeniu Kolarzy Polskich⁵³ oraz w Związku Lekarzy Państwa Polskiego⁵⁴.

Oprócz działalności organizacyjnej BBWR starał się prowadzić także swą pracę ideologiczną wśród klasy robotniczej. Członkom Koła Robotniczego BBWR w Lublinie organizowano zebrania, na których wygłaszano referaty propagujące zasady solidaryzmu społecznego, omawiano stosunki gospodarcze Polski z innymi państwami. Większych śladów tego typu działalności w dostępnych materiałach nie znajdujemy.

Ten przegląd organizacji powiązanych z BBWR pozwala na wyciągnięcie wniosku, iż w środowisku proletariatu fabrycznego nie cieszył się on większymi wpływami.

⁴⁹ „Nowa Gazeta Podlaska” 1933, nr 4 (22 D).

⁵⁰ APL, UWL WSP, 374, k. 131, 133, 177.

⁵¹ APL, UWL WSP, 375, k. 65.

⁵² Sprawozdanie z prac Sekretariatu BBWR w Lublinie za okres od 1 VIII do 31 XII 1931. CAMSW, UWL, 227/116, k. 5.

⁵³ CAMSW, Starostwo Lubelskie grodzkie i powiatowe, 228/20, k. 124. Związki Zawodowe pod wpływami BBWR, ZZP, ZZZ i inne. 1922–1939.

⁵⁴ APL, UWL, WSP, 1242, 1247, k. 137, 3, 4, 12.